

BESEDNIK.

Kratkočasen in podučen list za slovensko ljudstvo.

List 20.

V Celovcu 25. oktobra 1871.

Leto III.

Tipo Sajb.

(Amerikanska črtica posl. L. Š.)

Naš junak Tipo Sajb ni bil ne lep, ne izobražen in Bog ve, da ne sijajnega rodú, ampak pravi zamorec grde glave, debelih ustnic, kratkih, volnastih las, pa črne kože, da si črnejše misliti ne morete. Težko in okorno se je obračal, počasi razumeval, o vsem le malo umel. Pri vsem tem se bodo pa čitatelji prepričali, ko preberejo to povest do konca, da je bil ta mož vreden vsega spoštovanja in da je bil častitljivega značaja.

V Ameriki je divjala grozovita medsebojna vojska, ktere se še vsakdo spominja, ker se je nedavno vršila. Južne države (konfederirci) velike amerikanske republike so povzdignile smrtno orožje proti severnim (unionistim), ker so poslednje zahtevale, naj se sužnost odpravi. Onim puntarskim državam se pridruži tudi severna Karolina. Ko začnó tu zbirati vojake, povzdigne se tudi John Fernald, do sedaj priprost naselnik, do časti kapitanske. Ko mu vlada naroči, naj ji pošle dva ali tri zamorce, ki bodo pomagali Roanoke-Island vtrjevati, odgovori s ponosnim glasom: „gotovo“ in odide domu, da premisli, kako zadovoljiti tej obljubi. Treba je vedeti, da je imel John Fernald, ki je bil reven dedič zapravljivega očeta in deda, edino in še to zeló zapuščeno naselbino (plantago) Mosmor, edinega konja, ki je moral nositi gospodarja v boj, pa nekoliko krav in svinj.

Družine je imel malo: enega sužnja po imenu Tipo Sajb, ženo tega sužnja Marcy, njeno dete, z imenom Scipio Africanus (Fernaldu so se dopadala polnoglasna stara imena) in Afrodito, navadno Frita imenovano, mlado zamorko, ki je opravljala hišna opravila, med tem ko je Tipo Sajb s svojo ženo njive obdeloval.

Živelo se je v tej hiši, kakor sploh pri naselnicah. Gospodar je dokazoval sužnji Friti s psovkami in korobači, kako je treba varčno delati, gospodinja pa je ponavljala iste besede zdaj z ostrim jezikom zdaj s sitnim mrmranjem. Tipo in njegova žena sta se pečala, kakor sem djal, na polji z obdelovanjem in spravljanjem revnih pridelkov. Ta zamorec je bil gospodarju desna roka, — da še več — brez njega bi Fernald moral popolnoma pod nič priti, pa vendar ni imel družega sužnja, ktere ga bi bil mogel za gori omenjeni namen vladi poslati. Fernald, reven kakor je bil, ne bi mogel, če bi šlo za življenje, toliko denarja dobiti, da bi kupil družega sužnja. Iz te nezgode, misli, zamorega samo eno rešiti. Moral bi Marcy Tipo in Scipiona prodati, za ta denar kupiti družega sužnja in ga poslati na odločeno mesto. Friti je namenil, naj opravlja zanaprej ne samo hišne, temveč tudi vse opravke, ktere je do sedaj Marcy opravljala. To osnovo precej izpelje.

Tipovo ženo in dete prodá nekemu trgovcu, ki ju odpelje na jug.

Ali kaj je občutil, kaj djal Tipo Sajb, ko mu nekega dne ugrabijo ženo in dete? Kaj je občutil, vé edini Bog — kaj je djal? glej sledeče:

„Massa“*, reče Fernaldu, „vi ne ljubite svoje male missy (gospodične) Alice?“

„Se ve da jo ljubim, moj Tipo“.

„Pa kaj bi vi massa storili, ako bi malo gospodično tuji ljudje odgnali v daljne kraje — tako daleč, da ne bi nikdar o nji ne čuli, in je nikdar več ne videli?“

„Neumnosti, Tipo!“ zaupije kapitan Fernald. „Pri vas zamorcih se more kaj takega dogoditi, ali moje dete — to so vse druge reči!“

„Ne razumem massa, nikakor ne zapopadem“, odgovori Tipo, majaje s žalostno, pobešeno glavo. „Scipio je bil res črn, mala missy Alice pa je bela kakor jajce; pa tudi jaz sem črn, in ljubim zaradi tega moje dete, ki je meni podobno, ravno tako goreče, kakor vi svoje. Ne morem nikakor tega razumeti, massa Fernald“.

Tipu je stal s sekiro podprt blizo gospodarja; pogled njegov, neizmerno žalosten, pa nikakor maščevalen, uprl se je v zemljo; revež je premišljeval nemilo osodo svojega življenja, ktero je občutil, ali zapopasti ni mogel. Fernald, vznemirjen in jezen, je pokal s svojim korobačem in mlatil ž njim po travi in cvetju, ne vedé, kaj naj odgovori. Preide nekoliko minut. Fernald čuti, da njegova zmešnjava strašno raste. V resnici, on je bil o tem času s svojim plašnim licem v popolnem nasprotju s tihim prežalostnim Tipom. Nazadnje se vzdigne, zamrmrá nekoliko praznih tolažljivih besedi in se naglo skrije v hišo. Nobeden ne omeni le z besedo tega dogodka; pa kapiten se je sledeče tedne, zadnje pred svojim odhodom k vojni, posebno dobrotljivo obnašal proti svojemu sužnji, molčecemu Tipu, kteremu je to močno v srce segalo, akoravno se je delal, kakor da tega ne opazi. Kapitan Fernald odide na vojsko, Tipo sedaj svojo marljivost pospeši, delaje na polji od zore do pozne noči, med tem ko se uboga Frita zvija pod dvojnim bremenom svojih opravil. Gospa Fernaldova, se boreča s tugo, nesrečo in revšino, nevarno zboli.

Njena edina hčerka, mila, krasna, triletna Alica, je s svojo milobo in otročjo nežnostjo materno srce težila, s svojo angeljsko nedolžnostjo celo hišo napolnjevala.

„Kako je gospi?“ vpraša Tipo nekega večera — mesec dni po odhodu gospodarjevem — gredé v kuhinjo po posodo, v ktero je navadno mleko molzel.

„Slabo, slabo“, odgovori Frita osorno, in dodá: „Tudi jaz pridem, da ti pomagam krave pomolzti, prej moram še malo missy Alice v postelj spraviti“.

„Ni treba Frita“, odgovori zamorec, „sam lahko opravim“.

* Tako pravijo v Ameriki sužnji svojim gospodarjem.

Pa Afroditia, ki je posebne naklepe snovala, gré vendar za njim. Tu začne strašno žalovati in tožiti čez svojo nesrečo in neprenesljivi jarem, nazadnje pravi:

„Tipo, jaz mislim od tu pobegniti“.

„Pobegniti? Pa kam, Frita?“

„Kam? No na sever. Moraš vedeti Tipo, naši gospi je zmeraj slabeje, ravno prej mi je naročila, naj ti rečem, da pojdeš po zdravnika“.

„Kje stanuje zdravnik?“

„Prvi, kterege moreš najti, stanuje v Vestonu. Gospa misli, da pojdeš k njenemu bratu in mu poveš, kako boleha, pa da bo težko ozdravela“.

„Mili Bog, Frita! ali je tako nevarno bolna?“

„Zdi se mi“, odgovori Frita z malomarno mrzloti,

„zato sem sklenila prej uteči, pred-enj pride sem massa Charles, ki nas gotovo ne bo dobro imel, ako njegova sestra umrje ali živi. Dobro poznam močvirje, kjer se nekteri naših skrivajo, ter čakajo priložnosti, da utečejo na sever“.

„Si videla Petra?“ vpraša Tipo. „Peter je bil brat Afroditin, ter je pred nekoliko dnevi pobegnil iz ene bližnjih naselbin“.

„Ne skrbi za-nj stari“, odvrne Frita z g.avo kima je. „Ce hočeš brez posebne sile svoboden biti, pojdi zvečer z mano proti močvirju“.

„Ali bi mogla ti zapustiti nevarno bolno gospo in malo missy?“ vpraša Tipo.

„Naj bo bolna ali ne bolna, jaz sem sužnosti do grla sita! Zvečer se mi zadnja priložnost podaja, da se pridružim drugim, ker mislijo pred zoro že na pot. Dejala sem Petru, da pridem k njim okoli polnoči“.

„Ali bi se to ne moglo zgoditi tudi jutri zjutraj, potem ko bom poklical zdravnika k bolni naši gospodinji?“

„Ne bodi neumen stari“, odgovori Frita. „Drugi hočejo nocoj na pot, ko se mesec prikaže, povedala ti pa ne bom, kam se obrnejo. Vsaj sem ti že tako preveč povedala“.

„Ali nisem mogla oditi, da ne bi tudi tebi priložnosti dala. doseči zlato svobodo. Povej Tipo, kaj misliš storiti?“

„Hvala ti Frita“, začne Tipo čez nekoliko časa, in gladi vrat svoji najljubši kravi, „hvala ti; pa jaz mislim — naj jaz tukaj ostanem“.

„E dobro, rečem ti, da si največi norec na svetu“, doda dekleta jezno, zadene polno posodo mleka na glavo, ter se obrne iz hleva.

„Počakaj malo, samo malo časa“, zavpije Tipo. „Nikar ne misli, da sem ti nevhvaležen za lepo ponudbo; vedi, da sem ravno tako željen svobode, kakor ti; pa iz Vestona se ne morem vrniti prej kakor jutri zjutraj, in to je prekasno kakor trdiš. Od tu do Vestona ni nobene hiše; odkar je naš gospodar odšel, ne pride več živa duša sem; ako še jaz odidem, morala bi naša nesrečna gospodinja z detetom poginiti“.

„Gospodar Fernald ni bil tako milostljiv, ko ti je prodal ženo in dete“, zavrne ga Frita.

Ta udarec je nenadno zadel velikodušno in mehko srce ubogega sužnja. Zakrvavi od velike bolečine. Nasloni glavo na vrat mlade krave in se britko zjoka; vroče solze kapljajo s črnega obraza.

„Nikar ne misli Tipo, da sem te hotela tako razžaliti“, začne Frita nekaj zmešana, ko opazi grenko bolečino starega sužnja, „jaz ne razumem, zakaj ne bi tudi ti tako delal, kakor je gospodar s tabo postopal. Brigaj se sam za se, za drugo pa naj Bog skrbi“.

Tipo si obriše oči z rokavom svoje debele srajce, pogleda dekleta z mirnim nasmehljajem in reče: „Frita, jaz vendar raje to storim, kar bi želel, da bi bil massa tudi meni storil“.

Te besede on ni izgovoril tako mehanično, kakor bi je bili izustili mnogi njegovih belih bratov; zlato ono pravilo, katero veliko ljudi v ustih, ali malokteri v srcu nosi, ga je naučila sv. vera, ktera iz najsirovejega, neizobraženega divjaka prestvari človeka tako, da je vreden vsega spoštovanja.

Frita počaka še nekoliko časa, nazadnje se vrne v hišo in zalopi vrata z vso močjo za sabo. Tipo pa odide v svojo stanico, napravi si revno večerjo, ter se vleže in zaspil kakor človek navadno spi, ki dela štirinajst ur na dan.

Prihodnji dan zgodaj zjutraj gre Tipo Sajb k gospodinji, da pozve zapovedi in naloge za pot v Veston, in da se zraven prepriča, je li Frita izpeljala svojo namero ali ne. Kuhinjska vrata najde odprta, v kuhinji, razun stare kodraste mačke, ne žive duše; ognjišče je prazno, brez priprav za zajuterk.

„V resnici je odšla in zapustila gospodinjo samo“, zamrmra Tipo. Sedaj začne premišljevat, kaj mu je treba v takih okolščinah storiti. Med tem ko on tako stoji ter si v skrbeh glavo praska, sliši za sabo ležno caplanje bosih nogic. Kmaldo se prikaže med vrati mala deklica, oblečena samo v nočno srajčico, tresoča se od mraza in nekoliko od strahu.

„Stric Tipo“, prisi mala, „pokliči Frito, jaz sem lačna, Frita naj me obleče in prinese jesti; zeló sem lačna“.

„Uboga mala missy!“ izklikne Tipo, in te besede izgovori s tako nežnim glasom, kakor bi prišel glas iz ust kake mile matere.

Deklica pride bliže in položi svojo ročico v veliko črno desnico Tipovo. Ta poklekne na eno koleno, na drugo pa posadi ljubljeno dete, katero se prime Tipa z obema ročicama okoli vratu, ter se z neizrekljivo milobo nasloni na njegove široke prsi.

„Stric Tipo je zeló dober“, reče otroče, „Alica ljubi strica Tipota, pa Alica je lačna!“

„Mala missy mora nazaj v postelj, Tipo pa ji bo prinesel frišnega gorkega mleka; ali bo dobro tako?“

„O dobro; pa prinesi mleka tudi mami“, nadaljuje dete. „Mama je zeló mrzla, in ne odgovori Alici, kedar jo pokliče“. Tipo se prestraši.

„Mala missy mora Tipu pokazati, kje je mama“, pravi zamorec. Dete se spusti z njegovega kolena, prime ga za prst in pelje ga v veliko spalnico, kjer je gospa Fernaldova navadno v svoji boleznì bivala. Zamorec se odkrije in gre s spoštovanjem v sobo. Ne daleč od postelje se vstavi in pogleda lepo, blede lice, obrnjeno ravno k njemu. Ni mu bilo treba bliže se pomakniti. Je nek poseben občutek, ostreje od očesa ali otipa, kteri človeku gotovo naznani, da je nekje blizo smrt gospodarila. Tak občutek se je vrnil tudi Tipu, tako čuvstvo morda je tudi nedolžno dete, če prav nevede kako, občutilo, ker se je krepko pritisnilo k svojemu črnemu spremljevalcu.

„Alico zebe“, toži mala. „Alica neče več dalje tukaj ostati“.

Tipo spusti deklico od sebe, približa se na prstih postelji, pokrije z lepo belo rjuho blede lice umrle, izide iz sobe ter zakljene vrata za sabo.

„Mala missy naj gre sem“, spregovori z blagim tolažljivim glasom deklici, ktera je stala tresočih ustnic

n plašnih oči na spodnji stopnici, „in missy naj pokaže svojo obleko, da bo Tipo mogel Alico obleči, potem bode Tipo kravo pomolzel in Alica bo zajuterk dobila.

„Dobro; pa daj tudi mami gorkega, prav gorkega mleka, da se ogreje, in da bode zopet z Alico govoriti mogla“, prasi deklica z ihtečim glasom.

„Mama ne potrebuje nič več, mala Alica; ona je sedaj boljše stvari, kakoršnih ji mi ne moremo dati“, odgovori Tipo s svečanim glasom.

Zadovoljna s tem odcaplja mala in prinese kmalo svojo obleko. Z veliko silo in le s pomočjo deklice same, obleče Tipo nazadnje hčerko svojega gospodarja, potem vzame dete na roke, z drugo roko prime posodo, ter gre krave mlezt. Ko še to dovrši, vrneta se oba v kuhinjo. Tipo najde nekje v omari kos kruha, skuha mleko in pripravi zajuterk detetu, katero je igraje se z mačkom, že pozabilo na vso tugo in nesrečo. Sedaj sede zamorec na kubinski prag, upre oba komolca na kolena, glavo nasloni na roke in — vtopi se v težke in važne misli. Čuti, da je na razpotji svojega življenja. Pred njim sta se pokazala dva pota. Eden pelje k svobodi, k nebu ubogega sužnja — druga k neprestanemu robovanju, polnemu muk in težav; ker gospod Benet, brat gospe Fernaldove, je bil znan v celi okolici ko človek trdega neusmiljenega srca; če se kapitan Fernald ne vrne živ iz vojske, postane Benet postavni skrbnik male Alice, in vsled tega preide Tipo v njegovo last.

Zamorec povzdigne glavo ter upre pogled čvrsto proti severu. Naenkrat zasije v tamnem očesu živ ogenj; na to obrne pogled na malo deklico, ktera si veselo z mačkom igra, ter ga z ostankom svoje jedi pita. Uboga deklica ni mogla slutiti, da je osoda njenega življenja položena v roke priprostega človeka, kateremu je njeni oče vse najljubše vzel.

(Konec prihodnjic.)

O zgodovini mlinov.

(Iz „Slovana“ poslovenil Andrejčekov Jože.)

Mlin je iznajdba starodavnih časov a še do današnega dne ni dokazano, kdo je bil prvi, ki je to misel tudi dejansko izpeljal. Ako pregledujemo zgodovino starih Grkov, izvemo iz nje, da je bil Mil, sin spartanskega kralja Leleksa, ki je živel okoli leta 880. pred Kristusovim rojstvom, iznašlec mlinov, med tem, ko Rimljani pripisujejo to iznajdbo svojemu bogu Polumnu, drugi Milantu.

Nikakor se ne more dvomiti, da so bili mlini že v najstarejših časih; kajti Mozes pripoveduje, da je Abraham gostil svoje goste s kolači iz najboljše moke, ktere je bila spekla Sara. A kaj je moral delati Samson, ko je prišel Filistejcem v roke? Moral je goniti mlin.

Preden so bili iznajdeni mlini, nadomestoval jih je izdolbeni kamen. V njem se je žito strlo, potem pa presejalo. Ta priprosti način žito mleti je kmalo spodrinil v rimski državi drugi, katerega je bil, kakor pripoveduje Plinij, vpeljal Numa. Ta način je obstajal v tem, da se je žito, preden se je raztolкло, upražilo, da bi se lože izluščilo. Potem se je žito vsulo v možnar, trlo se s šibko palico, da se je izluščilo, potem pa se

je raztolкло v moko. Iz takove moke so Rimljanje mogli peči samo nekeve kolače, nikakor pa kruha, kakoršni je dan današnji v navadi, ker upražena moka ne gre na res (v kvas).

Možnarji, katere smo tu omenili, bili so narejeni najprej iz lesa, pozneje iz kamena. — Etruskanci, ki so bivali v dolnji Italiji, davali so jim bolj cilindrično podobo, znotraj na stenah pa in dnu so vdolbili brazde, kar je kazala palica, ki je imela na koncu železno špico. Najbrž se je vtikala palična špica v luknjo, ki je bila narejena na dnu možnarja, potem pa se je palica okrog vrtela in se tako žito razmlevalo. Iz tega načina žito mleti so kmalo nastali mlini.

Prvi mlini (molae manuales) so bili ročni mlini ter so jih rabili vzlasti po vzhodnih deželah, kjer so še sedaj v navadi. Bili so sestavljeni iz dveh mlinskih kamenov, iz pregibajočega (castilus) in spodnjega nepremakljivega (meta). Vrteli so jih navadno žene, sužnji in zločinci, pozneje osli. V mestu Meki kažejo še dan današnji kraj, kjer je mlin gonila Fatima, hči Mohamedova. Ker se je za prvih časov omike kruh iz moke vsaki dan pripravljaj, zato je imel tudi vsaki naj si bo še tako revni mož svoj mlin. Mozes je zapovedal, da ne sme nihče vzeti mlin v zastavo.

Iz izkopanih starin pompejskih se jasno razvidi, da so obstajali žitni mlini, ki so jih rabili Rimljani, iz dveh kamenov, izmed katerih je imel spodnji, nepremakljivi podobo masivnega zvišenega stožka (kegelj), pregiblivi pa podobo votlega konusa, ki se je vrtel s pomočjo vodoravne ročice. Žito se je vsipalo iz kozulj-kaste odprtine, ki je bila napravljena v gornjem kamenu, na treče plošče, ki so bile v sredi bolj, na krajih pa manj narazen.

Mitridat Veliki, kralj pontski, je bil neki prvi, ki je vpeljal mlino na vodi. Če tudi se ne dá ta reč z gotovostjo trditi, toliko je vendar gotovega, da so se razširili vodni mlini v zapadnih deželah še le leta 61. pred Kristom, ko je bil Pompej premagal Mitridata.

Prvi vodni mlini v Evropi so neki stali ob vodotoku, po katerem je voda bila napeljana v Rim, ki pa so se rabili le skrivaj; največ jih je bilo pod goro Janikul. Javno so bili vpeljani mlini še le za rimskih cesarjev Honorija in Arkadija l. 385 po Kr., kar spričujejo prvi zakoni tikajoči se mlinov od l. 398.

Prvi mlini na ladijah so bili narejeni l. 836. na reki Tiberi blizu Rima. Tekoče vode za gnanje mlinskih koles so rabili v Čebah in s tem je bilo tudi spojeno zidanje jezov. Brevnovska listina pripoveduje o mlinih in jezovih na Veltavi v Pragi, na Labi pri Litomicah (1057), o mlinih na Otavi (1045). Prvi znani mlinar je Cten v Boleslavi l. 1052. Pripravljanje mlinskih kamenov sega tudi v srednji vek. Takovi rovi so bili pri Brevnovu (996), potem v Koštjanskem Ujezdu na Moravskem. —

Kedaj pa so nastali prvič vetrniki ali mlini na veter, se ne dá za gotovo določiti. Nekateri menijo, da so nastali za cesarja Avgusta, tedaj ob času Kristovega rojstva; drugi zopet trdijo, da so bili postavljeni prvi vetrniki okoli l. 718 na Češkem. Za gotovo vemo samo to, da so bili vpeljani vetrniki okoli l. 1040 za časa križarskih vojsk na Francoskem in Angleškem. Prvi mlin na veter je bil postavljen na Nemškem še-le l. 1395. v Speyer-u, poklicali so iz Holandije možá, ki je umel na njem mleti.

Presevanje moke tekoj v mlinu bilo je znano še-le v 16. stoletji, če tudi je bilo še v 17. stoletji na

Francoskem v navadi, da se je dajalo žito v mlin, moka pa se je doma presevala. Takrat so hodili posebni presevalci od hiše do hiše, ki so presevali moko, kjer je domači sami niso hoteli.

Ko so dospeli mlini do te popolnosti, ostali so stoletja na tej stopinji, dokler se ni v novejših časih kakor povsod, tako tudi pri mlinarstvu mnogo predrugačilo, popravilo in zboljšalo.

Mnogo je predrugačil mlino sopar, katerega so jeli rabiti mesto vode proti koncu minulega stoletja. Prvi parni tako zvani albionski mlin je bil narejen l. 1783. v Londonu, če tudi je imel mnogo nasprotnikov; pa ta mlin ni dolgo stal, l. 1791. je pogorel.

O zboljšanju mlinov imajo v sedanjem stoletju vsakako Amerikani in Angleži največe zasluge. V začetku l. 1820. se je začel tudi v Avstriji in na Nemškem bolje obračati pozor na ta imenitni predmet, a sicer zato, ker so se mnogi prepričali, da imajo ameriškanski in angleški mlini velike prednosti, posebno v tem, ker se dobi iz teh mlinov pri enakej množini zrna, primeroma mnogo več in lepše moka, ter je ta moka mnogo bolj sposobna za izvažanje. Na Pruskem so kmalo začeli prenařajati navadne mlino po ameriškansko-angleškem šegi. Vodstvo obrtnijske družbe pruske je objavilo l. 1825. popolni načrt in popis najboljših ameriškanskih in angleških mlinov ter je poslala l. 1827. dva vajenca iz obrtnijskega ustava, Wolfa in Gauzla, izučena stavitelja mlinov v Ameriko in na Angleško, da bi se izučila ondi praktično mlinarstva ter poslala v domovino popis ondotnih mlinov s podobami vred. —

A. Kessel, stavitelj mlinov, je kmalo preštudiral te obraze a še preden sta se vrnila ta dva popotnika iz Amerike in Anglije, postavil je l. 1830. v Oranico mlin s štirimi tečaji na vladine stroške z velikimi težavami, ker ni bilo ravno lahko preskrbeti svilnatih sitov, plina i. t. d.

O razširjanju enakih mlinov na Bavarskem si je pridobila tamošna vlada l. 1828. mnogo zaslug, ko je razpisala sledeče darilo za mlino.

„Kdor izdela v dveh letih na Bavarskem mlin z najmanj tremi tečaji po angleško-ameriškem šegi, ta dobi 3000 goldinarjev. To darilo je prejel l. 1832. norimberški mašinist Spath, ki je dokazal, da je že l. 1831. takove mlino postavil.

Okoli leta 1835. je izdelal tudi dvorni svetovalec Müller v Lucernu (po prej nesrečnih poskušnjah 1821—1822 Heffenberger-ja v Norschachu, Bollinger-ja na Dunaji a l. 1823., Colliera v Parizu) žitni mlin, pri katerem so nadomestovali mlinske kamene železni valjarji. — Pa ti valjarji niso zadostovali, dokler ni curiški inženir Sulzberger l. 1834. pomanjkljive Müllerjeve konstrukcije dokaj zboljšal ter s tem dosegel izvrstni vspeh. Po Müllerju ustanovljena družba na akcije v Frauenfeldu se je trudila na vso moč, da bi se vpeljali takovi mlini z valjarji, dala je pomanjkljive Müllerjeve stroje v Varšavi, Trstu in Frauenfeldu z vspehom prestrojiti ter si je prizadevala tudi drugej takove mlino vpeljati. Nekaj časa se je zdelo, da je nastala tovarnikom nova doba delavnosti s temi mlini.

Prusija se je mogla ponašati že l. 1836 z večimi parnimi mlini, Berlin sam je imel že tri; v Avstriji pa je bil ustanovljen prvi parni mlin 20. septembra 1836. l. in sicer v Šopronu poleg nežiderskega jezera.

V dobi, ko so nastajali po Evropi ameriškanski mlini, napravil je l. 1836. komisar Hoffmann prvi vetrnik blizu Vratislave po ameriškansko-angleškem šegi.

Prvi parni mlini z valjarji, po Sulzbergerjevi metodi narejeni, jeli so mleti 29. oktobra 1837 l. v Mougunciji, leta 1838. v Štetinu, potem pa v Monakovem in Lipsku. Brž ko ne so nastali ravno ta čas prvi mlini z valjarji v Pešti in Milanu. Sulzbergerjevi mlini so bili vzlasti pripravniki za fabrično izdelavo moka, posebno moka za izvažanje, ker se melivo ni čisto nič razgrelo in ker se je moglo v teh mlinih samo popolnoma suho žito mleti. Od začetka se je moka iz mlinov z valjarji neizmerno hvalila zaradi svoje lepote in izvrstnosti, a trdilo se je celo, da ima ta moka v sebi več živnih delcev, nego moka iz navadnih mlinov. Kmalu pa so spoznali tudi pomanjkljivosti mlinov z valjarji, a zato so začeli že leta 1838 po mnogih krajih nove mlino s kameni po angleško-ameriškem sestavi delati.

Na Saksonskem so bili še-le l. 1838. prvi ameriškansko-angleški mlini vpeljani in sicer v Drazdanih in Kamenici. Leta 1839. je bil v Reki postavljen krasni mlin po ameriškansko-angleškem sestavi, ki je imel 18 tečajev s francoskimi kamni ter je na leto 198.000 stotov moka iz najboljšee pšenice namlel. Leta 1840 so se zmenili nekateri kapitalisti na Dunaji, da bi ondi postavili parni mlin. Znamenita tovarna za stroje Cockerill-ova v Serraingu pri Litichu dala je zanj stroje ter je vodila njegovo stavbo, in l. 1842. je začel mleti mlin, ki je imel 16 tečajev. Pri napravi tega mlina so se ravnali po šegi angleško-ameriškanskih mlinov (monture á la grosse), tako imenovano plitvo mlenje, to je oni način, ko se mele pri samo enkratnem nasipanju in pri določenih primeroma majhni oddaljavni obeh kamenov sak sebi različna množina žita (vzlasti pšenice). Pri takovi mletvi pa ni bilo mogoče dobiti tako imenovane dunajske „cesarske moka“, ki se rabi za najboljše zemlje. Zato so morali stroj premeniti, da so mleli krupico (Gries).

Pri nekoliko bolj oddaljenih kamnih in z večkratnim nasipanjem dobé se na debelo zmleta zrna, moka pa prav malo. Potem se odstrani moka, iz ostale mešanice, otrob in krupice, pak se skušajo odstraniti najprej debeli, potem pa tudi drobčkimi otrobi. Iz po tem načinu dobljene krupice napravlja se različna moka, katero skuša pripraviti ameriškanski mlinar s pomočjo primernih vreč z enokratnim nasipanjem. Brž ko ne je ta način delati krupico vže star običaj avstrijskih mlinarjev, gotovo je, da se je rabil že l. 1820.

Na Francoskem je napravil Benoit l. 1820. poleg svojih novih, po ameriškem šegi sestavljenih mlinskih tečajev tudi tečaje za krupico, ter se je posebno mnogo pečal s krupično mlinarijo. Izvrstno moko iz teh mlinov so si naročevali posebno fabrikanti rezanov (Nudeln), ki so jo z vspehom rabili za različne priprave.

Od nekdanj so si že prizadevali naši mlinarji zboljšati stroje za očiščevanje krupice, njih namen je, da bi se težka zrna krupična ločila od lahkij otrob s pomočjo vetra. Stroji za očiščevanje krupice, ki se rabijo že 40 let, so še dandanes skoraj ravno tisti, kakor so jih imeli od začetka, če tudi so enaki stroji na Francoskem od Benoitu in Cartier-a jako hvalevredni.

Ob času dunajske občne obrtnijske razstave l. 1845. je bilo v Avstriji že 10 parnih mlinov in sicer na Dunaji v Pešti, Trstu, Reki, Lincu, Brnu, Ostrogonu, Benetkah, Lerchen-u (v Vorarlbergu) in Nagyfalnu na Ogerskem, vendar pa žalibog še ni znano, koliko je bilo že takrat izmed 37.300 vodnih ali vetrnih mlinov prenařenij po ameriškansko-angleškem šegi.

Na Českem so bili postavljeni prvi parni mlini od

česke družbe za napravo parnih mlinov l. 1846 in sicer v Pragi na Smihovem in Lovosicah s 24 tečaji.

Glavni vzrok, da so se jeli zboljševati mlini v Avstriji in Nemčiji, bil je vzlasti ta, da so jeli napravljati mlino s turbinami. V Nemčiji je bil Nagel, stavitelj mlinov v Hamburku, ki je postavil prvi mlin s turbino po Tourneyronovi sestavi.

D. Specker, fabrikant strojev na Dunaji, bil je prvi, ki je vpeljal turbine v Avstriji l. 1840. po sistemu Heuschel-Jouvalski, ter si je sploh pridobil mnogo zaslug o zbolšanju mlinov. Ako še končno omenimo, da je vpeljal stavitelj mlinov Dannenberg l. 1848. v Berlinu tako imenovani sesač (exhaustor, aspirator), da bi odpravil iz žita zrak in tako zmanjšal gorkoto, potem smo navedli vse novejšje poprave za zboljšanje mlinov.

Pesem za „larmo“.

(Narodna, zapisal, kakor čul J. Jaklič.)

Jest vam imam razodeti,
Neke prav čudne reči,
Al vi morate verjeti,
Če tudi laži vmes tiči.
Šel sem bil na daljne rajže
Kače, grile kupovat,
Al kjer je preveč korajže,
Je nevarno dostikrat.

Še ta čudež bom povedal,
Kaj se z mano tam godi;
Klical sem, okoli gledal,
Kar en orel prileti.
V klun me prime, vun me nese,
Jest sem vendar živ ostal;
Konj je proč na večne čase,
O kako bom zdaj kupčeval!

Imel sem enega konjiča,
Mladega in prav bistrega,
Ni se bal noben'ga griča,
Kadar sem zavsedel ga;
Ni ga b'lo nazaj držati,
Kadar se je prav raznel;
Strašno je začel dirjati,
Noben polž bi ga ne vjel.

Ljubi oče starašina!
Ponižno se k vam podam,
Še imam en sodec vina,
Prav drago ga rad prodam;
Vem da bote vi kupili,
Nate, le pokus'te ga.
Potlej bomo se zmenili,
Kaj še več imam blaga.

Al kaj se je prigodilo?
— Kolko naglost vendar stri —
Enkrat se mi je mudilo,
Jezdil sem čez grabne tri,
Ogenj sem začel kresati,
Rad bi bil tobak kadil,
— Groza me je pripovedvati —
Skoraj bi tam mrtev bil.

Grilov imam šest krdelov,
Deset tavžent je stenic,
Osem tavžent je krželov,
Žabje volne pet lodric,
Pet deset in tri pare
Samih grilovih mehov,
Tri brljave mačke stare,
En raztrgan žakelj nov.

Ena iskra odletela
Po nesreči je v vodó,
Nato se je voda vnela,
Začne goret' pod mano.
Vse na enkrat je zgorelo,
Konj in sedlo vse je preč;
Da se to ne bo verjelo,
To ne hotel bi priseč'.

Tud' imam za tri bokale
Same polževe krvi,
Deset centov prazne hvale,
S pajčevne deset vrvi,
Imam tri kokoši breje,
Pet sto miš in sto podgan,
Kdor ne verje, ta naj šteje,
Kter' to kup', ne bo golfan.

Prodajal ne bom na dvoje,
Ker rajše vse skup prodam;
Saj že veste, kako to je;
Vam možem se v roke dam.
Sami cenó naredite,
Naj bo dvajset al deset,
Samo tol'ko mi služite,
Da bom kupil konja spet.

Dolžnost kristjanska in njeni sad!

(Spisal J. Levičnik.)

(Konec.)

Nevtolazljiva zavoljo tolikih silnih in zaporednih vdarcev nemile osode se mati in sin napotita v daljno mestice. — Tukaj se prične plemeniti Alojzij Blažkovič, ki je bil kaj marljiv in tudi zelo učen, ukvarjati s podučevanjem gosposke mladine. Bil je namreč v ptujih, zlasti slovanskih narečjih in v muziki kaj dobro znajden. Trudil in trudil se je, pa komaj si je prislužil toliko, da je srčnoljubi mamki in sebi potrebni živčez preskrbel. Marsikaj si je prijetnega odrekal, da je vstregel blagi materi in s tem kaj lepo spolnoval četrto božjo zapoved. — Preživela sta tukaj nekoliko let; ker pa se Alojzijeve prihodnost le noče na boljše obrniti, in je huda vojska še vedno po deželi divjala, sklene se preseliti v daljno Rusijo, nadejaje se, doživeti tam boljših dni in časov. Ker je tudi mati teh misel, kmalo poprodasta svojo opravo, zajameta mali voziček in se otožnega srca odpravita v ptuji, daljni, neznani svet. Srečno prestopita poljsko mejo, preideta deželo in sta že blizo Ruske zemlje. V neki veliki vasi na meji pa se jima pripeti mala nesreča, kolo stare se jima namreč pri vozičku, in dalje ko sta mislila, se morata tukaj muditi. —

* * *

Česar se pač nihče ne bi bil nadjal, se zdaj zgodi. Plemenita gospa Blažkovičeva in njeni častivredni sin Alojzij žalostna sedita pred vaščansko gostilnico, čakaje, kdaj da dobita zopet popravljeni voziček. Pač jima ne bi bilo padlo na misel, da sedita pred eno izmed mnogih lastnin bogatega Natanaela Vrliča in da ravno nasproti stoječa velika in lepa hiša je stanovanje njegovo. In vendar je bilo tako. Pa, glej še bolj čudno naključje! Ravno je bil Natanael v nekem bližnjem gradu pri svojem imenitnem prijatelju sklenil dobro kupčijo, ki mu je zopet obetala marsikaki novi tisoč v žep. Ves vesel pride proti domu in prav je kopnel v srečo po priliki, da bi danes zamogel kako blago in dobro delo storiti. Podoba zdavno minulih časov zibljejo se mu pred očmi in ravno se v srčni hvaležnosti spominja blage rodovine Blažkovičeve, ki je vtlemjila njegovo srečo. Hvaležno se oziravši proti nebu tiho šepeta: „Bog mojih očetov! daj mi priliko, da se zamorem hvaležnega skazati tem blagim dušam; stori jih revne in pripelji jih k meni enako, kakor sem bil jaz onega žalostnega dneva, ko mi je plamen pogoltnil mojo obilno premoženje. Daj mi, da bi bil tudi jaz njim rešenik in pomočnik, kakor so bili oni meni v neizrekljivih stiskah!“ — Ravno je bil končal svoje hvaležne zdihe, ko pride blizo svoje gostilnice. Pogled njegov zadene tu na naša dva popotnika in kakor od božjega groma omamljen enako okamnjenemu kipu beseduje sam pri sebi: Ali sanjam? je li moje oko kalno postalo? Nista to plemenita gospa Blažkovičeva in njeni blagi sin Alojzij, rešitelj moje srčno ljubljene Rahele? Ali njuna oprava ne svedoči o blišču in premoženju, skoraj da o revščini! Kako prideta le-sem? Kje je nek moj blagi dobrotnik Blažkovič? —

Urno stopi naprej, da bi popotna bolj na tanko pogledal in zdajci z veseljem začudenjem zakliče: „Resnično! vidva sta plemenita gospa Blažkovičeva in blagorodni sin Alojzij. O bodi Bog zahvaljen za to milost!“

Popotnika strmé gledata, kako da tukaj na ptuji zemlji kdo njuno ime izreči vé; slednjič pa gospa spozna Vrliča in veselo zakliče: „Kaj vi, dobri Natanael! ste tukaj? Kakor se vidi, vam dobro gre! Ali glejte! nas je dober Bog strašno obiskal; ob vse premoženje smo, mojega nepozabljivega moža pa, ki vam je bil tako dober, že krije tamna mogila! — Kakor v sanjah poslušá Natanael dogodbo težke nesreče, ki je zadelá blago Blažkovičovo družino, nazadnje pa veselo roke sklene, jih k nebu povzdigne in reče: „Zahvalim Te, Bog mojih očetov, ker si uslišal glas mojih iskrenih prošenj!“ —

Zdaj od daljnega popotovanja ni bilo več govora. Mladi plemenitnik in njegova mati sta mogla na dom Natanaelov, kamor ukaže jadrno tudi nju siromašne reči prenesti. Veselje cele Vrličeve družine je bilo neizrekljivo; saj so pač vsi goreli od hvaležnosti do nepozabljivih svojih nekdanjih dobrotnikov. Vrlič koj da vravnati celo zgornje nadstropje svoje lepe hiše v njuno stanovanje; naroči iz bližnjega mesta za obadva raznovrstno obleko; za postržbo postavi pod njuno poveljstvo nalašč lepo opravljenega strežaja; naj boljše jedi in pijače so jima bile vsakega dne na izbero; kupi jima tudi lepo novo kočijo, kinčano z grbom plemenitih Blažkovičev; čvetele najzálše vrance plača s težkim denarjem in jih jima podari, da bi se po svojem stanu zamogla voziti na obiskovanja k sosednim grajšinam. Branila sta se sicer toliko bogatih daril, ali Vrlič si ni dal ugovarjati in se ne odvrniti od svojih sklepov. Bil je mož eden izmed tistih redkih, ki imajo dar, spoznati resnico pregovora; „slajše je dati, ko vzeti.“ —

Živeli so tako naši poznaneci nekoliko časa skupaj, kakor najbolj srčno združena rodovina. Bili so zadovoljni, srečni in veseli; če komu, njim gotovo nič ni manjkalo na svetu. Ali Natanael je snoval še druge namene, ki so se mu tudi kaj srečno speljali, kakor bomo iz naslednjega spoznali. — Nekega dne odide nekako zamišljen od doma. Ves drugačen se vrne nazaj. Sreča se mu je brala na licu, ko stopi v sobe plemenite Blažkovičeve, ter naznani nji in Alojziju povabilo zlahtnega grofa Železnina, ki je imel v bližnji sosesčini bogato posestvo. Železnin ni zmiraj tukaj stanoval; le včasih je prišel pogledat svoje gospodarstvo. Vrlič je bil ž njim v velikih kupčijskih zvezah in tudi v posebnem prijateljstvu, hotel je toraj tudi naše Blažkovičeve ž njim soznati in sprijazniti. Bogato napravljeni se vsedejo prihodnjo nedeljo o poldnevu gospa Blažkovičeva, zali njeni sin Alojzij in Vrlič v kočijo, s čveterimi čilimi vrance napreženo, ter odrdrájo proti Železninovi grajšini. V velikej dvorani jih pričakuje stari Železnin in njegova mlada prezala hčerka Terezina. Prijazno jih obadva sprejmeta, ter peljeta v znotranje bogato opravljene sobe. Kmaló se vsedejo k obedu in tem dalje govorijo, tem bližej so tudi njih sreča. S posebnim dopađenjem je stari Železnin opazoval olikano obnašanje Alojzijevo, ter z radostjo poslušal njegove učene in modre govore. Proti večeru se ločijo, pa le, da bi se kmalo kmalo zopet videli. Železnin je namreč hotel, zdaj z svojo hčerko dalj časa tukaj ostati. Odslé so se med seboj tako pogosto obiskovali, da je svet kmalo jel sumiti in govoriti: mladi ptuji plemič Alojzij

Blažkovič bo postal zet bogatega Železnina. In ta govorica ni bila prazna. Krasna Terezina je imela sicer že dovolj snubačev, ali stari Železnin je bil odločil dati jo le onemu v zakon, o katerem se prepriča, da je res omikanega, nepokvarjenega, blagega srca in da je kolikor toliko po stiskah že skušan. Tacega pa je ravno najdel v Alojziju, spoznaje ga po zagotovilih Vrličevih in tudi po lastni presoji. — Pa ne le očetu je dopadel Alojzij; tudi nedolžno srce Terezinino se je bilo sklenilo z najiskrejšimi čutili zalega mladenča in postala sta v kratkem najsrečnija, mož in žena. Zamolčati pa ne smemo, da vse to je bilo delo hvaležnega Vrliča; zakaj koj prve trenutke, ko se je bil snidel s takrat še nesrečno gospo Blažkovičovo, se je bila zgojila misel te zaveze v njegovem sreću. Prišel je bil namreč tisti dan ravno od Železnina in o prvem naznanila nesrečnih slučajev spregovoril sam s seboj: Čaka! le! zdaj hočem vrniti Alojziju rešitev moje Rachele s krasno mlado in bogato gospo!

Kako srečno se mu je bilo vse steklo po volji, smo povedali. —

* * *

Živeli so odslej naši blagi znanci vsak na svojem domu srečni in zadovoljni. Železnin se čisto nič ni kesal, da si je zbral zeta po lastni svoji volji, — boljšega moža ne bi bil mogel presrečni Terezini dobiti. —

Ali huđi temni oblaki so se jeli tudi nad Rusijo kupičiti, oblaki vojske. Stari Železnin svečuje Alojziju, naj gre v svojo domačijo ogledat, bi se li dale njegove lastnine zopet prestrojiti in stanovarne narediti. Blagi zet svojega tasta rad in urno uboga, ter se z obilnimi denarji odpravi proti svoji mili domovini. Najde jo sicer vso poteptano od mnogih ondi bitih vojsk, svojo grajščino še vedno v razvalinah a sovražne čete so bile že odtod in zbirale se ravno za odhod v Rusijo. Naglo najame Alojzij umetnikov in delalcev, pozida in prestroji svoj grad, tasto pa sporoči, ktera težka skušnjava čaka njegovo domovino. Železnin svoje posestvo prodá in še prej, da se približa sovražni Francoz, se preseli z materjo in ženo Alojzijevo na novi dom. — Tudi Vrliču so svetovali, naj se umakne vojskini nevihti; ali zidal je mož na moč božjega varstva in na svojo obilno srečo. Ni se motil. Vojska res večini vse pobere, nekterim pa stoterne dobičke da. Tudi Natanael je postal po mnogih prestanih nevarnostih slednjič milijonar.

Nasprotno se pa tudi Železnin ni kesal, da je zapustil domovino ter zarano odnesel peté. Grajščina njegova je bila spoznana ko imeniten in važen kraj za sovražno obrambo; spremenjena je bila v trdnjavo, pa pri prvem sovražnem navalu poteptana v prah in pepel. Nad posestvom Blažkovičevem pak se je bil vnovič razlil blagoslov božji v obilni meri; Alojzij in Terezina sta postala oče in mati najprisrečnejših otrok, ki so bili veselje in kratek čas staremu Železninu in materi Alojzijevi.

Vrlič pa, kolikorkrat je slišal, kako srečno in dobro se jim godi na Čavaljskem gradu, je vselej s solznim očesom proti nebu zdihnil in molil: Bog mojih očetov! zahvalim Te, da si slišal glas mojih najiskrenejših prošenj in želj in dal mi doživeti veselo zavest, da sem srečno poplačal moj obilni dolg!

Gospodarske drobtine.

Klobase se dolgo drže, ako se zakopljejo v sol in zraven so tudi prav okusne in tečne, sol pa zato tudi nič ni slabjša. Drugi način, klobase čez leto dobre ohraniti, je ta, da se po zimi v zaseko (sèsekano salo) položé in dobro zadelajo. Ako jih ob letnem času skuhaš, so ti močno okusne.

Dober ocet iz jabelk. Mnogi tožijo, da ne morejo dobiti dobrega oceta (jesiha) iz jabelk. Tega kriv je samo hladen bram, kjer se ocet hrani. Ako hočeš dober ocet dobiti, deni ga v tako shrambo, da bode kolikor mogoče ves čas imel 20—22 stopinj toplote in da bo čep v sod zmiraj odprt. Ako poleti hitro hočeš jesiha imeti, deni sodek mošta pod streho iz opek na solčno stran in kmalo se ti bo skisal.

Mravlje iz stanovanj se preženejo najlože, ako deneš na tisti kraj, kjer je gnjezdíšče, malo posodo s kamnenim oljem (petrolejem) in kedar izhlapti, prilij ga še nekoliko. Ne bo dolgo in mravlje se bodo pozgubile, ker smradú tega olja ne morejo trpeti.

Smešnice.

Prep.
Pw. **Fant, ki se noče ženiti.** Ko neki fant sliši, da se mora ženiti, bil je silno žalosten, ker se je ženitve močno bal. Njegov oče ga začné jezno obirati: „Ti tepec ti! kaj se boš bal ženitve? Mar nisem bil jaz oženjen?“ — Jokaje na to fant odgovori: „Vi ste pač lahko imeli, vi ste vzeli mojo mater, a jaz sem prisiljen čisto tujo žensko jemati.“ —

Ženska, ki nič dolžna ne ostane. Pohajkajoča poredneža srečata žensko, ki je bila polna osepnic. „Na tej je pa vrag grab mlatil“ zabavlja se eden drugemu. Ženska, ki je te besede slišala, hitro pristavi: „Pri tem mlatu ste pa vi bili tepec!“ —

Da le eno oko zatisneš! Nek enook človek je vprašal svojega zdravnika, bo mar lahko ali težko umiral. „O prav lahko,“ odgovori mu zdravnik, „da le eno oko zatisneš, pa je.“

Zastavice.

45. Kteri pevec z nosom poje?
46. Nobeden ne more povedati, kaj sem jaz nego jaz sam?
47. Jaz nemam, pa ne želim imeti, ako pa imam, želim dobiti, ako do bom, pa nemam, kaj je to?
48. V kateri pinji pa nahajamo najboljše maslo?
49. Po katerih brvih se nikoli ne hodi?

V ganjka z zastavic v 18 listu: 39. danes; — 40. brana; — 41. srce; — 42. zrkalo; — 43. kedar ga pes popade; — 44. v tretje.

Ogled po svetu.

Avstrijsko - ogerska država. Deželni zbori so končani. Kar zadene koroškega, mu Slovenci nobene hvale ne

vemo. Edini, ki se je za nas potegoval, bil je naš Einšpieler; pa bila je vsaka njegova beseda glas vpijočega v puščavi. Predposlednji dan še le, t. j. v 19. seji prišel je na dnevni red vladin predlog o prenaredbi volilnega reda. Zagovarjal je Einšpieler vladin predlog ter kazal, da je volilen red v tem vladinem duhu sploh veliko boljši, primerniši in pravičniši od zdajnega; ker pa je pomanjkljiv, se ima ravno zato vzeti v posvet, da se popravi. Konečno izroči pismen predlog: a. deželni zbor prizná in sprejeme vladin predlog ter vladi izreče vsó hvalo; b. deželni zbor obžaluje, da zavoljo premalega časa ni mogel na tanko prevdariti tega predloga; c. naroči se pa deželnemu odboru, naj ga na tanko pregleda in pretrese ter prihodnjemu deželnemu zboru poroči. Pri glasovanju je ostal Einšpieler na cedilu; vladin predlog se je naravnost zavrgel. Čujte, kaj je dr. Luggin, poročevalec, med drugim kvasil zoper vladin predlog! Rekel je: „Vsled vladinega predloga bi Slovenci dobili posebne svoje volilne okraje, to je „punctum saliens“, dežela bi se jela po narodnosti deliti“ — torej proč s takim predlogom. Slovenci! kaj pravite k temu? — Izročil je Einšpieler tudi slovensko prošnjo polit. društva „Trdnjave“, slavni deželni zbor naj blagovoli napraviti in visoki c. k. vladi predložiti predlog zakona „o narodnostih“ tak, kakoršen je tisti, kterega je visoko c. k. ministerstvo predložilo deželnemu zboru kraljestva češkega: „da se tak zakon o „narodnostih“ izdá tudi za deželo koroško“. Da gledé tega Slovenci kaj dosežemo, treba je nam samim naravnost se obrniti do visoke vlade, ktera nas gotovo prezirala ne bode, ako se sprava s Čehi srečno dovrši. Kako pa je s to spravo? Če ne motijo vsa znamenja, je sprava kolikor gotova. Na cesarjevo besedo, s katero je sploh češko pravo priznal, spregovorili so Čehi že svojo besedo v deželnem zboru ter dotično adresu z 18 „fundamentalnimi“ (temeljnimi) članki v prilogi izročili svitlemu cesarji. Važno je, kar je v deželnem zboru dr. Rieger govoril ob ti priliki: „Obség adrese in njegovih prilog more imeti svetovno-zgodovinsko veljavo, more dati novo, vse drugačno ustavo, kakor smo jo imeli do zdaj“. Res, po tem takem ustava tudi za nas druge dobi prijazniši obličje; na tej podlagi in v tem duhu se morejo pomiriti in spraviti avstrijski narodi. Vsled teh temeljnih člankov Čehi pripoznavajo Ogrsko pogodbo, sploh pa povdarjajo naravnost, da se ima ohraniti in varovati državna edinost. Skupne državne zadeve se skupno povdarjajo v delegacijah avstrijsko-ogerskih zastopnikov. Namesto dosedajnega državnega zbora stopi torej „kongres delegatov“. Namesto sedajne gosposke zbornice pride starešinstvo ali senat, ki bi pa imel to nalogo, pretresovati in potrjevati državne pogodbe, razsojevati prepire med posameznimi deželami itd. Znotrajne zadeve bi se obravnavale v deželnih zborih, ki torej dobijo večje pravice. Tudi državna vlada bi se predrugačila. Zraven državnega ministerstva na čelu bi posebno ministerstvo oskrbevalo zadeve ne-ogerskih dežel. V posameznih deželah bili bi odgovorni dvorni kancelarji. S tem smo v kratkem posneli, kar zahtevajo Čehi v svojih zgor omenjenih predlogih. Predložili se bodo ti državnemu zboru, ki se v kratkem snide na Dunaji, v kterega tudi Čehi zato pridejo. Nadjeti se je, da jih državni zbor večidel — če ne popolnoma — sprejeme. Kajti štel bode državni zbor menda 139 — tedaj nad dve tretjini — spravo ljubov, in samo 63 ustavovercev. Za zdaj se je o tem veliki ministerski zbor skupno posvetoval s presvitlem vladarjem; sklepi niso še znani. Vedeli so zato ustavoverni listi že poročevati, kakor bi se stvar že jela malo štuliti, kar pa ni res. Rakovo pot delo ne more več iti; bilo bi sicer gotovo po Avstriji, česar jo Bog obvaruj!

Beust je za Avstrijo postal skor nemogoč. Slišalo se je zato, da pride na Angleško kot avstrijski poročnik; veselili bi se avstrijski domoljubi, ako Avstrijo za zmirom zapusti. Vpljiv njegov se kaže poguben, kajti ustavoverna klika se menda sicer ne vleče in obtilhne. Zmešnjava utegne sicer postati vedno hujši.

Vidi in čuti se to že med dijaško mladino. Ob priliki, ko se je na Dunajskem vseučilišču predstavljal novo izvoljeni rektor, godil se je škandal, kakor bi si ga človek skor ne mogel misliti. Ministru Jirečeku, ki je prišel z Beustom in drugimi ministri k slovesnosti, so dijaki na vse grlo jeli kričati in žvižgati, Beustu pa od veselja ploskali z rokami in klicali „hoch“. Dr. Jireček primoran zavoljo take surovosti dvorano zapusti, Beust pa — mirno ostane, kakor bi se hotel prilizevati dijakom. To je pač od več!

Hrvaško. V vojaški granici se je minule dni vnel krvav punt, ki se je kar precej zaдушil. Kaj mu je bilo vzrok, ni jasno; gotovo je, da je tega nekriva narodna, domoljubna stranka. Da bi se bil punt iz Prage zatrosil in navozlal, je hudobno naltolcevanje. Pri vsem tem so pa pokazali Magjari, da nimajo dobre vesti in da bi prej ali slej vender sopet se utegni silen boj vzdigniti zoper nje. Naj bojo torej previdni in — pravični!

Nemško. V Monakovem so zborovali odpadniki katoliške crkve; končalo se je zborovanje pa brez vsega pomena. Ministerstvo to neverno stranko očitno podpira; kajti izreklo je nauk o papeževi nezmotljivosti kot državi nevarnega. — V Berolinu je zbran nemški državni zbor.

Prusi bi našim avstrijskim ustavovercem radi pokazali svoje simpatije, ter se z njimi ljubili!

Francozko bode nemške posadke kmalo spravilo iz dežele. Zanimivo je, kar vladini listi poročajo o minuli vojski. Končalo je vojakov vseh skup 89.000 na bojišču in po bolnišnicah. Padlo jih je samo pri Würthu 26.000, pri Sedanu 10.000, v Parizu 17.000 itd. Sovraštvo do Nemcev narašča od dnu do dnu. Napoleon bi se spet rad polastil cesarskega prestola; privržencev vsaj še dosti ima — zlasti med francosko vojsko. Republikanci in njih Thiers utegnejo torej še posla do grla dosti dobiti. Sicer je po državi mirno.

Rusko misli s Francosko stopiti v ožjo dotiko. Sniti se misli ruski car tudi s turškim carom. Hvalinsko morje nameravajo zvezati s črnim morjem. Stalo bode delo na 80 milijonov.

V **Cetlinji** se je slovesno krstil mali princ črnogorski; pri banketu je črnogorski knez napil srbskemu knezu Milanu na zdravje ter sta oba izrekla željo, naj bi se srbski narod kmalo znebil ptujega jarma. Želja je to gotovo vseh Slavjanov!

Razne novice.

(„**Taber**“). Pod tem naslovom bo z novim letom v Mari-boru začel izhajati nov beletrističen in znanstven list na celi veliko-četrtinski poli in sicer dvakrat v mesecu. Cena mu bo na leto 4 gld. Meseca novembra in decembra se bota dva lista razposlala na ogled. Uredovanje prevzame naš slavnoznani g. Davorin Trstenjak, župnik na Ponikvi (Südbahnstation Ponigl.) Priporoča se gorko vsem izobraženim Slovencem.

(„**Sršen**“), humoristično-satiričen, ilustriran list, bo g. Ivan Železnikar v Ljubljani začel izdavat koncem tekočega meseca. Naročnina znaša za celo leto 3 gld., za pol leta 1 gl. 50 kr., za četrto leta 80 kr.

(„**Kranjsko ljudsko šolstvo**“), knjižica prav zanimiva ne samo za kranjske, temveč tudi za druge učitelje in sploh vse prijatelje šolstva. Spisal in založil bivši učitelj v Idriji, g. J. Lapajne. Dobiva se v Ljubljani po 30 kr.

(**Slovenski jezik**) se je deloma venderle vpeljal za učni jezik v kranjske gimnazije in ljubljansko realko. Pravo! Storil se je s tem lep korak naprej. Se vé da, trkali in beračili so Slovenci tudi že do sitega.

(**Strašni požari**) v severni Ameriki. Pogorela so mesta Manistre, Windzor, Chicago in 4 velike vasi. V Chicagu se je ogenj 8. t. m. vnel po kamenem olju; bil je ta požar tako strašen, kakor je težko kdaj zadel katero mesto. Mesta, ki je štel 370.000 duš, ste blizo 2 tretjini pokončane. Tudi je veliko ljudstva storilo smrt.

(**Lakota**) silno razsaja v Perziji. Tako je na primer v okrajini Chorasani v glavnem mestu, z imenom Mešed, 80.000 prebivalcev umrlo za lakoto. Bog pomagaj!

Tabak strup za mladino. Kakor piše „Sl. G.“ je neki angleški zdravnik pri 38 fantih, v starosti od 9—15 let, nasledke prezgodnjega kajenja opazoval in vse to razglasil. Pri 27 je opazil očitna znamenja, da so bili po tabakovem strupu (nikotinu) ostrupljeni. Vrh tega se je pri 22 pokazalo, da krv redno ni obtekala in želodec dobro ni prekuhal, da je dušna delavnost nekoliko pešala in se pokazalo poželenje po močnih pijačah. Pri 3 fantih bilo je srce nekaj oslabiljeno; pri 8 se je krv spridena kazala, pri 10 pa nespečnost, (da niso spati mogli), pri 4 slednjič bilo je nébo oteklo. Starši in reditelji pozor tedaj!

Darovi za Umekov spominek:

Prenesek iz 19. lista . 95 gl. 80 kr.	
53. Jan. Čibašek, f. osk. v Medgorjih	1 „ — „
54. M. Holibar, dek. svetovalec v Vetrinji	1 „ — „
55. V. Link, župnik v Hodišah	1 „ — „
56. Urban Kuhar, župnik v Škoficah	1 „ — „
57. Lovro Šever, župnik na Dholicah	1 „ — „
58. Peter Čare, župnik v Grabštajnu	— „ 50 „
59. Janez Kolar „ v Brezi	1 „ — „
60. Jan. Šustar „ v Kernskem gradu	1 „ — „
61. Jan. K. Leder, župnik v Porečah	— „ 50 „
62. Andr. Tavčar, dekan v Gospi sveti	1 „ — „
63. L. Konjič, župnik v Otoku	— „ 50 „
64. Ludovik vitez Gutmansthal Benvenuti	20 „ — „
Vkup . 125 gl. 30 kr.	

V Celovcu 24. oktobra 1871.

Odbor.

Žitna cena.

V Celovcu po vaganu: pšenica 6 gld. 10 kr., — rež 4 gld. 22 kr., — ječmen 3 gld. 8 kr., — oves 1 gld. 92 kr., — ajda 2 gld. 70 kr., — turšica 3 gld. — kr., — pšeno 5 gld. 90 kr.

Kurzi na Dunaji 20. Oktobra 1871

Kreditne akcije 291 gld. 90 kr. | Nadavek na srebro 118 gld. 15 kr.
Narodno-posojilo 67 „ 70 „ | Napoleondori . . 9 „ 40 1/2

Listnica Besednikova. Čč. gg. pisateljem: L. G. pri sv. L. Vaše pismo prejeli ter storili po Vaši blagi volji. Za obljubljeni podporo prav lepo prosimo. — Š. G. v K. S poslanim razveselili, pride kmalo na vrsto, prosimo večkrat kaj. — M. T. v Lj. Poslana povestica brez posebne zanimivosti, zato ne moremo je natisniti.

Čč. gg. naročnikom: J. T. v Vat. Vaš napis imamo litografiran kakor druge in Besednik se Vam iz Celovca redno pošilja. Brž ko ne je na Vašej pošti pomota? Naročnine za drugo polletje nismo še prejeli. Reklamirane liste smo Vam poslali. — A. Š. G. Prejšnjih Bes. tečajev imamo še nekaj, pa so pomankljivi. Pri 1. tečaju manjka št. 6, drugem letniku št. 1—4 in 7. ako ju vendar zahtevate, veljata oba letnika vkup 1 gl. 50 kr. — Čitalnica v R. Poslano hvaležno prejeli. Manjka do konca t. l. še 1 gld. 10 kr., ker 3. marca t. l. poslani 1 gld. 50 kr. so bili na dolg za II. polovico 1870. — A. Ž. v Lj. Nismo še prejeli! List g. J. Š. pošiljamo na g. Fr. K., ker so počitnice pri kraji. —